

Оксана Кутна

ІНТЕРВ'Ю З АНДРІЄМ СОДОМОРОЮ

Андрій Олександрович Содомора – український перекладач, письменник, науковець, кандидат філологічних наук, професор Кафедри класичної філології Львівського національного університету ім. І. Франка. Є автором перекладів з давньогрецької творів Менандра, Арістофана, Софокла, Есхіла, Евріпіда; з латинської – творів Горация, Овідія, Лукреція, Сенеки, римських елегійних поетів; прозових творів “Жива античність”, “Наодинці зі словом”, “Під чужою тінню”, “Сивий вітер”, “Лініями долі”, “Студії одного вірша”; поетичної збірки “Наодинці зі Львовом”. Член Національної спілки письменників України, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка. Лауреат премії імені Максима Рильського, літературної Нагороди Антоновичів та обласної премії імені Михайла Возняка. 31 грудня 2008 р. Андрію Содомору присуджено звання професора, а 5 травня 2012 р. – звання почесного громадянина міста Львова.

Розкажіть, будь ласка, як це бути одним із найвідоміших перекладачів в Україні?

Відомий чи невідомий... Я просто перекладач, який постійно поєднує переклад з оригінальним писанням. Ці дві лінії ідуть у мене паралельно й одна одній дуже допомагають. Праця над перекладом мені дала володіння мовою. Після багаторічного перекладацького досвіду в мене не виникає труднощів, щоб викласти свою думку, якою б вона не була, на папері. Те що думаєш, що відчуваєш – воно відразу лягає на папір, а передумовою цієї легкості була постійна, багаторічна, напружена, щоденна, щогодинна праця.

Чи можете Ви охарактеризувати стан перекладу та сучасну перекладацьку школу в Україні?

Я не тримаю руку на пульсі, на жаль, час обмежений і якимось я не дуже стежу зараз за українським перекладом, тому в цьому питанні я не компетентний.

Чи цікавляться читачі іменем перекладача?

Це важке питання, бо загалом пересічний читач абсолютно байдужий до того, хто перекладав. Хіба що читач, який розуміється на тексті, розуміється на слові, який відчуває рівень перекладу, то він цікавиться, хто це зробив. Але це дуже незначний відсоток читачів.

Як виглядає саме Ваш процес перекладу? Можливо, Ви маєте якісь секрети для створення успішного перекладу?

Секрет один – постійне проникнення в глибину оригіналу, розуміння та відчуження кожного нюансу, гри слів, адже антична поетика дуже складна. Та й важливою є праця над своєю мовою, намагання засобами своєї мови хоч в абсолютно мінімальний спосіб натякнути на цей рівень поезії, який був у ті часи.

Як Ви ставитесь до критики своїх перекладів?

Якщо йдеться про переклад античної літератури, то критики як такої немає. Критика доволі формальна: перекладач адекватно передає розміри оригіналу, зміст твору, тобто загальні фрази. А щоб була цікава критика, то треба рівно ж так само глибоко проникнути в оригінал та відчути його. А це дуже складна річ.

Я сам із приємністю критикував свої переклади в книжці “Студії одного вірша”, де півкнижки присвячено моєму нинішньому баченню творів Горация, як би я зробив це сьогодні, і як я робив це сорок років тому.

Чи буваєте Ви повністю задоволені своїм перекладом?

Якщо я незадоволений перекладом, то я взагалі не друкую його. Я друкую лише те, чим задоволений. Інша річ, що коли я беру цей переклад через 5–10 років, то бачу, що сьогодні я б зробив тут краще, там я трохи недобачив. Але це свідчення того, що я не стою на місці, бо якщо зупиняюсь, то все – можна вже не перекладати і не писати. Зупинка – це кінець.

Ви дійсно багато перекладаєте. Звідки черпаєте натхнення і як обираєте наступний твір для перекладу?

Ще в давніші роки, коли мої переклади видавали у видавництві “Дніпро”, то головним орієнтиром у виборі перекладу було те, що найпотрібніше для нашої літератури, щоб запо-внити прогалини: Гораций, Вергілій, Лукрецій, Сенека і так далі.

Який твір я б не вибрав, – він мені подобається, бо якщо час залишив його, то він вартий уваги. Якщо він пережив дві тисяч років, то це дійсно вартісна річ. Однак деякі поети мені несимпатичні і я їх просто не перекладаю.

Чи є у Вас такий твір, який Ви мріяли перекласти, але ще так і не зробили цього?

Найближчим часом я закінчую роботу над збірником грецьких епіграм. Ще в студентські роки мені вони подобались. Це короткі форми, і вони потребують абсолютного, досконалого володіння віршем, бо інакше епіграма втрачає свій блиск і сенс. Тепер я можу це перекласти на такому рівні, який мене задовольняє. Більше таких особливих задумів у мене немає. Зараз я більше орієнтуюсь на свої власні ідеї та твори, які через переклад я на якийсь час відклав.

Ви казали, що є такі автори, які Вам несимпатичні. А хто Вам навпаки найбільше подобається?

Не можу так точно сказати. Найбільше я працюю з Горациєм, і це не випадково, тому що його твори акумулювали всю античність. Він римлянин за своїм походженням, але він еллін за вихованням, і в його творах це відображається. Крім того, його поетичне слово на найвищому рівні, але воно й розчаровує, бо ти розумієш, що абсолютно неможливо передати його іншою мовою. Тому перекладаючи, відчуваєш гіркоту неспроможності. Не тому, що я не доріс до цього, а тому, що це неможливо зробити. Я постійно акцентую в кожному своєму коментарі, у кожній передмові, що це не Гораций, це натяк на Горация.

Що особисто Вам дає це занурення в античний світ?

Античний світ опрацьовував вічні теми. Вся європейська культура корінням там. Коли береш якогось сучасного автора, чи, наприклад, Франка, Борхеса, Гете, то якщо не бачити того підґрунтя, то і ці твори сучасної літератури не те що не зрозумілі, вони не такі цікаві, бо не видно цих ідей, образів, думок упродовж тисячоліть. Із нічого нічого не виникає. І Шевченка “Кавказ” із нічого не виник, і Шекспір із нічого не виник, а з античної культури проріс. Коли Франко каже, що “Дух, що тіло рве до бою”, – це відлуння античності. І це не принижує Франка, а навпаки, звеличує.

Чим для Вас є перекладознавство?

Перекладознавство – надзвичайно цікава наука, але її не можна розглядати як посібник для перекладача. Звичайно, він може поцікавитися, але це наука самодостатня. Перекладознавство цікаве саме по собі зіставленням оригіналу з перекладом, є багато важливих проблем. Загалом, перекладач-практик не надто гортає посібники, як йому перекладати – він сам росте і набуває певних орієнтирів. Перекладач перекладає не лише тому, що читач не знає німецької. Переклад – це присутність іноземного твору в нашій літературі, це збагачення літератури, випробування нашої мови і так далі.

Я вже багато разів говорив, що перекладознавство цікаве тоді, коли мінімізувати термінологію і максимально оживити текст. Потрібно залучати до роздумів сфери мистецтва, живопису, музики, щоб текст дихав, а не був переповнений термінами і позбавлений дотепу та гумору. Це дуже важливо, інакше перекладознавчі праці будуть лише для самих перекладознавців, а їх повинен гортати кожен філолог і не тільки, і гортати просто для задоволення. Поза термінологією можна пояснити дуже глибокі думки, а інакше наука засохне і перетвориться в науку для науки.

Якби Ви могли повернутися в минуле, змінили б щось у своєму житті чи залишили б, як є?

В основному б нічого не міняв. Я задоволений дорогою, яку я вибрав, а точніше – це дорога вибрала мене. Я цікавився музикою, рисунком, але вони ввійшли в те, що я пишу і перекладаю. Змінив би звичайно якісь свої кроки, але я ні за що не відійшов би від слова, в якому я живу, і в яке весь час занурений.

Оскільки ми заговорили про минуле, як відомо, Ви навчалися у Франковому університеті. Чи можете назвати якісь помітні відмінності між університетом тоді і зараз?

Звичайно ж, нічого на місці не стоїть. Тоді ніхто й не уявляв, що таке телевізор, що таке комп'ютер, тому зовнішня різниця величезна. Щодо самого навчання, то може тоді більше було відповідальності й обов'язковості. Ми перед екзаменом тремтіли, а тепер студенти до цього ставляться доволі легко.

З моєї молодості дотепер все колосально змінилося: у світобаченні, у світосприйманні, у розумінні таких понять, як любов і мова. Але це вже окрема тема.

Ви багато спілкуєтесь зі студентами, проводите різні зустрічі. Чи могли б Ви наостанок дати якісь поради студентам-перекладачам щодо їхньої майбутньої професії?

Порада одна, і вона в латинському вислові: “Vivere est cogitare” – “Жити означає мислити”, і не просто мислити, а весь час думку тримати в тонусі. Перекладач повинен мати гостре око, гострий слух, весь час перебувати в духовному просторі, спілкуватися з цікавими людьми, ділитися думками.